

Sociale medier er blevet et propagandavåben

Det er ikke gået magthavernes næse forbi, at verdens befolkning i stigende grad får deres informationer fra sociale medier. Ligesom klassiske medier gennem tiden er blevet brugt til kampagneførelse og propaganda, er sociale medier i dag blevet en ny favorit. Ikke mindst i autoritære regimer.

Af Emilie Lehmann-Jacobsen

Da internettet begyndte at vinde indpas rundt omkring i verden, talte mange om demokratiets gyldne tidsalder. Med hjælp fra de teknologiske fremskridt ville tidligere skel mellem rig og fattig samt land og by erodere, og folk ville kunne ytre sig på lige vilkår i online universer.

Internettet har da også ganske givet skabt en masse muligheder for kommunikation og indhentning af information, men det har ikke været uden omkostninger. Som den ene modtager af Nobels Fredspris i 2021 den filippinske journalist og redaktør Maria Ressa sagde det i sin Nobelforelæsning, så har teknologi – og i særdeleshed sociale medier – på mange måder skabt mere splittelse, pustet til folks frygt, vrede og had og sat scenen for genkomsten af autoritære ledere og diktatorer i verden.

I takt med at verdens befolkning er kommet online, har magthaverne nemlig udvidet deres kommunikations- og propagandaaktiviteter til online platforme – akkurat som de gennem tiden har benyttet sig af andre medier til at sprede deres politiske budskaber og samle opbakning i befolkningen.

Men i modsætning til aviser, radio og tv-medier, der i mange tilfælde tilstræber de journalistiske og redelige principper, er sociale medier ikke kureret af professionelle mediefolk, der sikrer, at historier er gennemarbejdede og faktatjekkede. Sociale medier er bygget op efter nogle helt andre principper og nyhedsværdier, hvor det ikke nødvendigvis er det, der er i offentlighedens interesse, der vejer tungest.

Det handler derimod om at få os – brugerne – til at blive i længst mulig tid på en platform. Og helst på en engageret måde, der får os til at like, kommentere eller dele det, vi ser. Som mennesker er vi naturligt tiltrukket af det sensationelle. Det, der rører os, får os til at føle noget – hvad enten det er glæde, vrede eller spænding. Algoritmerne, der dikterer, hvad der dukker op på vores individuelle skærme, er derfor designet på baggrund af parametre, der giver fortrinsret til det sensationelle og det med størst "viralitetspotentialer". Det forstår PR-folk, politikere og autokrater at udnytte.

I løbet af de seneste par år har vi derfor skullet lære ord og begreber som 'fake news',

misinformation og disinformation at kende. Vi har hørt om 'troldehære', der skjult i store anlæg i Østeuropa og på Balkan overdækker sociale medier med falske nyheder i forsøg på at influere valg og folkestemninger i Vesten. Vi har hørt om obskure konspirationsteorier, der har bredt sig som steppebrande via sociale medier og sået tvivl om videnskabelige landvindinger, valgresultater og personers troværdighed. Og COVID-19-pandemien og den nuværende russiske invasion i Ukraine har kun yderligere forstærket vores forståelse for, hvor skadende og polariserende misvisende information på sociale medier kan være. I Danmark har dækningen af emnet primært været centreret omkring Vesten og i særdeleshed Rusland og USA. Men også andre steder i verden er problemerne udtalte – og har store menneskelige og samfundsmæssige konsekvenser.

SoMe udenfor Vesten

Størstedelen af verdens brugere af sociale medier befinder sig i lande udenfor Vesten. Særligt i Asien har sociale medier vundet kraftigt indpas og er blevet folks foretrukne kanaler til at kommunikere og indhente information. De seneste tal viser, at Øst-, Syd- og Sydøstasien til sammen udgør over 55 procent af verdens sociale mediebrugere.

I nogle lande har sociale medier endda været folks første møde med internettet, og særligt Facebook er for mange blevet synonym med internettet. Den eksplosive udbredelse af sociale medier og adgangen til internet har på den ene side resulteret i, at langt flere har mulighed for at kunne holde sig opdaterede om verden omkring dem og kommunikere med venner og familie. På den anden side har det betydet, at folk i løbet af ganske få år har skullet tillære sig mediefærdigheder, som vi i Danmark til sammenligning har haft privilegeret lang tid til at tillære os gennem vores opvækst, skolegang og gradvise tilvænnning til ny teknologi og sociale medier. I lande, der indtil for nyligt stadigvæk var karakteriseret som udviklingslande, har mange ganske enkelt sprunget flere led over i den informationsteknologiske udvikling og er hoppet direkte

STØRSTEDELEN AF VERDENS BRUGERE AF SOCIALE MEDIER KOMMER FRA SYD-, ØST- OG SYDØSTASIEN.

De udgør tilsammen over 55 procent. Til sammenligning findes kun syv procent af verdens sociale mediebrugere i Nordamerika og 2,1 procent i Nordeuropa.

Filippinerne er nogle af de mest aktive brugere af sociale medier og tilbringer i gennemsnit 4 timer og 15 minutter dagligt på sociale medier. Det globale gennemsnit er til sammenligning 2 timer og 25 minutter, mens gennemsnittet for danske brugere af sociale medier er 1 time og 41 minutter.

Facebook er fortsat verdens mest populære sociale medie – med YouTube på andenpladsen og WhatsApp på tredjepladsen. Facebook har 2,9 milliarder aktive brugere på verdensplan. Kilder: *We are Social*, *Hootsuite*, *Meta/Facebook*.

på sociale medier uden først at have været vejen forbi print, radio, tv og online nyhedsmedier. Med en lav grad af såkaldt mediedannelse, begrænset viden om spillereglerne på sociale medier og minimal adgang til flere informationskilder er mange mennesker dårligt stillet, når de bliver konfronteret med misvisende information eller aggressiv propaganda, og kan ende med uvidende at videreformidle eller handle på det.

I løbet af de sidste par år har man kunnet observere, hvordan magthavere i Asien i stigende grad bevidst har benyttet sig af de muligheder, som sociale medier giver dem til at manipulere med befolkningen, så tvivl, skabe splid og skaffe sig opbakning til politiske sager. Fra Taliban i Afghanistan til den nu tidligere præsident Duterte i Filippinerne har magthavere vist, at sociale medier er blevet et centralt værktøj, som vi i Vesten bliver nødt til at forholde os til, hvis vi ønsker at bidrage til en positiv demokratisk udvikling – eller som minimum standse den nuværende tilbagegang.

Myanmar som skrækeksempel

I Myanmar har militæret igennem flere år strategisk benyttet sig af sociale medier til at promovere deres versioner af "sandheden" og skabe opbakning til angreb på civilbefolkning. Allerede før kuppet i februar sidste år var det et kendt faktum, at militæret havde brugt Facebook til at retfærdiggøre og endda opfordre til angreb på Rohingyaerne i landet i 2017. Op til, og særligt efter kuppet, har de kun intensiveret deres brug af sociale medier for at legitimere deres magt.

I begyndelsen var strategien primært at skabe et narrativ, der retfærdiggjorde magtovertagelsen. Det vil sige historier om valgfusk ved valget i november 2020 og om magtmisbrug i Aung San Suu Kyis parti NLD.

Men som dagene, ugerne og månederne gik, og folk fortsatte med at protestere mod kuppet, blev der skruet langt mere op for aktiviteterne. Nu handlede det ikke længere kun om at promovere et narrativ, men også om at skabe forvirring blandt protestbevægelserne og indgyde frygt i befolkningen. Det kunne eksempelvis være ved at bombardere sociale medier med falske historier om den indespærrede præsidents død eller Aung San Suu Kyis frigivelse i et forsøg på at lokke NLD-støtter ud af deres skjul eller fjerne folks opmærksomhed fra sager, militæret ønskede at dysse ned.

I den mere horrible genre har militæret brugt sociale medier til at indgyde skræk og advarsel ved at oversvømme sociale medier med billeder af, hvad de er villige til at gøre ved folk, der sætter sig op imod dem. Med folk ansat til at producere og sende propaganda ud i cyberspace, brug af såkaldte 'bots' og ved at udnytte de sociale mediers algoritmer til egen fordel har militæret domineret essentielle informationsplatforme i Myanmar – uden at det har været muligt for de store techvirksomheder bag at gøre det store for at stoppe dem.

Mens militærets aktiviteter i Myanmar har været tydelige gennem 2021, så er det langt fra det eneste land, hvor magthaverne bevidst udnytter folks afhængighed af internettet samt den teknologi og infrastruktur, som sociale me-

dier er bygget op omkring, til at promovere deres sager, indgyde frygt og cementere deres hold på magten. I Filippinerne har den tidligere præsident Duterte gennem de sidste mange år kørt en decideret hetz mod uafhængige medier – med Maria Ressa og hendes online medie Rappler som særligt yndet mål. Som Rappler selv har påstået, har præsidenten og hans stab ved hjælp af lyssky troldhære og bots ført smædekampagner, chikaneret og truet uafhængige journalister og medier samtidig med, at de har forsøgt at lukke dem ned gennem sagsanlæg og anklager om skatteunddragelse. Og meget tyder på, at den nye præsident, Bongbong Marcos, søn af den tidligere filippinske diktator Ferdinand Marcos, og hans vicepræsident Sara Duterte, datter af den tidligere præsident, vil fortsætte samme linje.

Også i lande som Indien, Sri Lanka og Pakistan oplever journalister og aktivister at være udsat for massive angreb online, hvis de sætter sig op imod magthaverne. Selv Taliban i Afghanistan har overgivet sig til sociale medier og fører i dag intensive propagandakampagner på diverse platforme i et forsøg på at signalere, at de har situationen i landet under kontrol.

Symptombehandling er ikke nok

Interessant nok har mange af de autoritære regimer i Asien sideløbende med deres fordækte onlineaktiviteter indført ny lovgivning med det formål at bekæmpe mis- og disinformation. Det er primært sket under dække af at ville bekæmpe misvisende information om COVID-19, men faktum er, at lovene i høj grad ender med at blive brugt imod kritiske stemmer.

I Vietnam er man endda gået skridtet videre. Facebook og YouTube har – for at få tilladelse til at operere i landet – accepteret, at indhold kan tages ned fra deres platforme med 24-timers varsel, hvis kommunistpartiet anser materialet for at være propaganda mod partiet eller staten. De kan også blive beordret til at udlevere persondata på den, der har lagt indholdet op. Det er et klart tilbageslag for ytringsfriheden i landet, hvor internettet tidligere har været et mere beskyttet forum til at kunne ytre sig kritisk

om regimet. Internettet og sociale medier har fortsat et enormt demokratisk potentiale, men i deres nuværende udformning spænder infrastrukturen, algoritmerne og manglende tilsyn ben for drømmen.

Som Maria Ressa sagde det i sin Nobelforelæsning, så er disinformation både et lokalt og et globalt problem. Indtil videre har vi symp-tombehandlet, når der har været en sag af særlig grell karakter. Vi har sat vores lid til, at folk kan genkende sandt fra falsk, at de traditionelle medier sikrer den rette balance og adgang til saglig information, og at platformene selv indser deres ansvar og handler på det. Men det er ikke nok. Vi har brug for et opgør i stil med det, der fandt

sted efter Anden Verdenskrig. Vi skal have teknologien til at arbejde for demokrati og menneskerettigheder og sikre, at folk har den fornødne forståelse for de platforme, de benytter sig af, samt adgang til uafhængig og troværdig information. Vi vil aldrig kunne udrydde propaganda, men vi kan ændre på dens synlighed og folks modstandsdygtighed overfor den.

Emilie Lehmann-Jacobsen (f. 1983) er tidligere journalist og har en ph.d. i medievidenskab fra Københavns Universitet, hvor hun har forsket i journalistik og mediesystemer i Asien. Hun arbejder som Asiensrådgiver for medieudviklingsorganisationen IMS (International Media Support).

ORDFORKLARINGER

MISINFORMATION: Information, der ikke nødvendigvis er skabt med henblik på at vildlede folk, men som ikke desto mindre rummer misvisende eller decideret forkerte oplysninger.

DISINFORMATION: Information, der er skabt med henblik på at vildlede og forvirre folk. Akkurat på samme måde som klassisk propaganda. "God" disinformation tager som regel udgangspunkt i noget faktuel, men fordrejer fakta eller laver falske sammenkoblinger for at promovere en speciel udlægning af en sag. Skelen mellem dis- og misinformation bruges især på engelsk.

BOTS: Forkortelse for internet robot. Er et computerprogram, der er designet til at optræde som en bruger af sociale medier – eller et net-

værk af sociale medie brugere – og derigennem masseudsende, promovere og videreformidle budskaber.

TROLDEHÆRE: Også tit beskrevet som troldefabrikker. Er deciderede virksomheder, som har folk ansatte til at promovere budskaber eller historier gennem målrettede indsatser på sociale medier. Det vil sige, at de både producerer historier og sørger for at sende dem ud via sociale medier, hvor de blandt andet tager bots i brug.

ALGORITMER: Er matematiske koder, der er designet til at kontrollere, hvad brugere af sociale medier kan se og ikke se. Præcis hvad der indgår i designet af en algoritme, bliver anset som en forretningshemmelighed.